

МЕДІАЦІЯ У СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТАХ

НЕДО Кирило Андрійович - помічник судді апеляційного суду Миколаївської області

В статті вивчається питання про необхідність введення альтернативних видів рішення сімейних спорів, в тому числі і медіації. Особливу увагу приділяється негативним наслідкам для дитини, які можуть виникнути в час конфлікту між батьками, а також відзначається необхідність пошуку альтернативних шляхів врегулювання сімейних спорів.

Ключові слова: медіація, альтернативне вирішення спору, спір, сімейний конфлікт, синдром відчуження.

Постановка проблеми

В усі часи спір та конфлікт були явищами, які постійно виникали під час тих чи інших відносин. Під конфліктом розуміють наявність протиріч у відносинах соціального, економічного, політичного або управлінського характеру між двома суб'єктами чи соціальними групами, класами, в тому числі і цілими державами. Під час конфлікту виникає зіткнення різноманітних тенденцій у поведінці і діях особи, груп та інституцій, яке є наслідком боротьби соціальних протилежностей; боротьба за цінності та претензії на кількісно обмежені статуси, владу та ресурси, під час якої опоненти намагаються нейтралізувати чи усунути своїх супротивників [1]. Конфлікт як правило, виникає в разі зіткнення інтересів сторін, між якими він виник, їх думок, різних поглядів на одне й те саме питання. Сторони конфлікту визнають його наявність у той момент, коли вони не можуть дійти згоди

щодо усунення його причини. Дана стаття покликана визначити напрями альтернативного вирішення спорів, зокрема сімейних, а також визначити необхідність їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематиці вивчення медіації у сімейних конфліктах приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні автори, що зробили значний внесок у функціонування теоретичної бази з даного питання. Вивченням медіації у сімейних конфліктах займалися такі вчені, як: В. М. Баранова, Г. Б. Варіна, А. В. Гайдук, Ю. В. Голік, Г. В. Єрьоменко, Т. В. Зозуль, В. Н. Кудрявцева, Б. С. Кушнір, В. Т. Маляренко, В. В. Олійник, Ю. Д. Притика, Г. Ф. Райко, О. С. Русанова та ін. Зазначені науковці досліджували теоретичні та практичні аспекти вказаної проблематики у тій чи іншій мірі. Проте, у працях вказаних авторів питання медіації у сімейних конфліктах розкривається фрагментарно без комплексного і ґрунтовного дослідження, що й обумовлює потребу проведення всебічного наукового аналізу даної тематики.

Отже, **метою статті** є комплексне дослідження медіації у сімейних конфліктах.

Виклад основного матеріалу

Як правило, спір або конфлікт вирішується двома шляхами у судовому або поза-

судовому порядку. Багато часу суспільство визначало судовий порядок вирішення спору як основний, традиційний і майже єдиний шлях його вирішення. Судовий порядок вирішення спору полягає у тому, що особа, яка вважає, що її права і свободи були порушені, звертається до держави в особі судової влади, яка, у свою чергу, за наслідками розгляду такого звернення з'ясовує його обґрунтованість та ухвалює відповідне рішення. Завершується процес поновлення порушеного права або інтересу виконанням такого судового рішення в порядку примусовому чи добровільному. Однак, рухаючись у напрямку пошуку вирішення спору без конфронтації суспільство, дійшло висновку, що поновлення порушеного права не повинно відбуватись виключно в судовому порядку із подальшим втручанням влади, а тому держава повинна сприяти у вирішенні конфліктів, надаючи вибір шляхів їх вирішення.

Європейська Комісія у своєму консультативному листі зазначила, що з метою сприяння у доступі до правосуддя сучасна система цивільного правосуддя повинна пропонувати різні підходи та варіанти вирішення спорів. Громадяни повинні мати можливість знайти задовільне вирішення проблеми, яка включає в себе можливість вирішити спір в судовому порядку з більшим переліком шляхів його вирішення [2, с. 7]. Шукаючи шляхи позасудового вирішення конфлікту, міжнародна практика визначила його як альтернативне вирішення спору.

Механізми альтернативного вирішення спору включають у себе декілька процедур, які дозволяють сторонам врегулювати спір у позасудовому порядку приватним шляхом за допомогою кваліфікованого нейтрального посередника [3]. Використовуючи альтернативне вирішення спорів, сторони можуть видалити джерело конфлікту, перешкоджаючи його ескалації, та знайти шлях, яким повернутись до конструктивної взаємодії у майбутньому [4].

Як правило, альтернативне вирішення спорів включає у себе переговори, медіацію та арбітраж [5]. З наведених альтернативних методів вирішення спорів найбільш

ефективним способом є процедура медіації, що набуває визнання у світі. Одним з перших успішних прикладів врегулювання спору шляхом медіації є сприяння президентом Сполучених Штатів Америки Мартином Ван Буреном врегулюванню спору між працівниками та роботодавцем, під час страйку на судоремонтній верфі у 1838 році. У подальшому, враховуючи його успішний досвід з метою врегулювання трудових спорів, у США було створено Федеральний медіаційний та консультативний центр [6].

Необхідно також вказати й на те, що узгоджувальна процедура використовувалась ще задовго до її сучасного визнання давніми єгиптянами, фінікійцями, стародавніми греками, римлянами як спосіб вирішення спору [8]. Багато науковців датою зародження сучасної медіації та альтернативного вирішення спору взагалі визначає 1976 рік, коли була проведена Паундська конференція (Pound Conference). Під час вказаної конференції судді, адвокати та юристи намагались визначити причини невдоволення населення американською судовою системою. У рамках обговорення вказаного питання делегатами було визначено надмірну завантаженість судової системи та дорожнечу судового розгляду справи. За результатами проведеної конференції було відкрито центри, які виконували роль посередника у вирішенні незначних спорів [7].

На даний час медіація є однією з найпоширеніших послуг у світі, яка надається конторами або державними установами. Як приклад світового визнання медіації є типовий Закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі «Про міжнародну комерційну узгоджувальну процедуру», який під «узгоджувальною процедурою» розуміє процедуру, яка може називатись узгоджувальною, посередницькою або визначається терміном аналогічного змісту, у межах якої сторони просять посередників надати їм допомогу у спробі досягти мирного урегулювання їхнього спору, який виник з договірних чи інших правовідносин. З аналізу вказаного визначення випливає, що учасниками процедури медіації виступають безпосередньо

сторони конфлікту та третя особа або посередник, яка виключно допомагає особам, які конфліктують досягти компромісу.

Особливу увагу заслуговують конфлікти, які виникають у сімейних правовідносинах. З точки зору, філософії, сім'я як мікросоціальна група – це соціально-біологічна спільнота, що існує на основі шлюбних зв'язків, кровної спорідненості або всиновлення, яка регулює стосунки між чоловіком і дружиною, батьками, дітьми й відповідає за виконання притаманних їй різноманітних функцій [9, с. 184].

Т. В. Зозуль вказує, що подружжя, зазвичай драматизує будь-яку спірну ситуацію і розглядає єдиний шлях виходу з неї – розлучення. Конфліктними подружніми спілками називають такі, в яких між подружжям існують постійні сварки, стикаються інтереси, потреби, наміри і бажання, породжуючи особливо сильні й тривалі емоційні стани [10]. Поодинокі чи постійні конфлікти у сім'ї можуть негативно впливати не тільки на взаємовідносини між подружжям, а і на їхніх дітей, оскільки саме батьки є для них джерелом основних соціальних постулатів, знань, завдяки чому діти можуть стати частиною соціуму. Крім того, сім'я формує дитину емоційно, а тому конфлікти у ній можуть негативно вплинути на її психіку.

Тривалі сімейні конфлікти ведуть до сильної психічної травматизації особистості дитини та є сприятливим джерелом для формування в неї таких особистісних рис, як тривожність, емоційна нестабільність, невпевненість у собі, низька самооцінка, байдужість до оточення, замкнутість, неспроможність до самопізнання, злість, агресивність [11]. В. Г. Андреева зазначає, що під час сімейних конфліктів батьки дитини діють у власних інтересах, а це викликано особистими образами та емоціями, а дитина в цьому випадку становиться засобом маніпуляцій для задоволення власних амбіцій [12, с. 32]. Зважаючи на такі наслідки, батьки та держава повинні направити свої сили на збереження сім'ї або припинення конфлікту з метою дотримання прав дитини та здійснити дії для найшвидшого врегулювання спору і зменшення негатив-

них наслідків між сторонами конфлікту та їх близькими.

Під час сімейних конфліктів спостерігається так званий синдром відчуження одного з батьків¹, який означає безкомпромісне звернення дитини до єдиної – доброї, улюбленої особи і разом з тим безкомпромісну відразу (огиду) – поганої, ненависної особи в контексті батьківських прав та права особистих відносин батьків з дітьми [13]. Вказане підтверджується комісією з розгляду петицій Європейського Парламенту, яка зазначає, що метою формування огиди до одного з батьків є помста, а в свідомості ображеного це не є достатнім відчуття помсти через що він не дозволяє іншому брати участь у житті дитини [14]. Отже, вирішення спорів між подружжям, особливо в яких є діти, повинні враховувати методи, що розкривають звернення за допомогою до спеціалістів у сфері психології, медіації (посередництва) для створення умов вирішення спору або зменшення його негативних наслідків.

Також слід відзначити, що розірвання шлюбу між батьками може стати причиною скоєння дитиною правопорушень. Як відзначає С. А. Корягіна, у дитини після розлучення батьків може утворитись психологічна травма, внаслідок якої вона конфліктує з батьками та висловлює їм свій протест будь-якими способами, у тому числі і протиправними [15, с. 49]. Тому можливість уникнення розлучення або зменшення його негативних наслідків як для дитини так і для її батьків шляхом застосування медіації та участі у ній всієї родини повинна бути головним пріоритетом держави і суспільства.

Відповідно до проведеного дослідження О. С. Русановою відхилення в поведінці підлітків переважно спровоковані несприятливими умовами в сім'ї. Так, з опитаних у загальній сукупності 60 підлітків, у Соціальному РВ УМВС України в Черкаській області, 65% зазначають, що їх вихованням

¹ Синдром відчуження одного з батьків як термін був введений д-р Ричардом Гарднером, американським клінічним та судовим психологом, який тривалий час займався справами з розірвання шлюбу та проблемами дітей батьки яких розлучились.

займаються батьки, проте в той же час 45% опитаних на питання «Чи достатньо часу ти проводиш з батьками?» дали відповідь «мало», а 38% – «хотілося б більше» і лише 17% дітей достатньо часу проводять з батьками. Недостатність батьківської уваги призводить до бездоглядності та розвитку надмірної самостійності у дітей [16]. Можливо припустити, що виховання дитини одним з батьків або відсутність постійного контакту чи спілкування з батьками може призвести до протиправної поведінки дитини.

Висновки

Міжнародні інституції визначають процедуру медіації як можливість позасудового вирішення спору. Норми права, якими регулюються питання вирішення сімейних спорів не можуть врахувати всіх їх особливостей, а саме психологічного стану сторін, можливих наслідків, які може спричинити те чи інше вирішення спору. На даний час медіація є однією з найбільш поширених послуг у світі, яка надається медіаційними конторами, тому першочерговим завданням держави є підвищення рівня ефективності надання цих послуг. Виходячи з вище викладеного, можна підсумувати, що учасниками процедури медіації виступають безпосередньо сторони конфлікту або посередник, і саме він допомагає конфліктуючим особам досягти компромісу. Важливими напрямом в рамках вирішення конфліктних ситуацій є підвищення рівня суспільної свідомості, сприяння кращому розумінню громадянами своїх прав і можливостей для залагодження конфліктів за допомогою альтернативних методів вирішення спорів при застосуванні процедури медіації, що набуває визнання у різних країнах.

Список використаних джерел

1. Konova, Maya. Nature of the social conflicts. *International scientific online journal* Retrieved from http://sociobrain.com/website/w1465/file/repository/106_113_Maya_Konova_Nature_of_the_social_conflicts.pdf
2. Alternative dispute resolution: Mediation and Conciliation (REPORT) - Law Reform Commission, Dublin, 2010, p. 7
3. Efficient resolution of disputes

in R&D collaborations, licensing and other technology transfer Retrieved from https://www.iprhelpdesk.eu/sites/default/files/newsdocuments/Alternative_Dispute_Resolution_Mechanisms.pdf

4. Yona Shamir. Alternative dispute resolution approaches and their application Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001332/133287e.pdf>

5. Alternative dispute resolution practitioners guide Retrieved from <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1868/200sbe.pdf>

6. A Timeline of Events in Modern American Labor Relations. *Federal mediation & conciliation serves*. Retrieved from <https://www.fmcs.gov/aboutus/our-history/>

7. Caitlin Park Shin. Drafting agreements as an attorneymediator: revisiting Washington state bar association advisory opinion 2223 Retrieved from <https://digital.law.washington.edu/dspace-law/bitstream/handle/1773.1/1399/89WLR1035.pdf?sequence=1>

8. Матић, Љиљана. Медијација као начин решавања потенцијалних парница код оспорених потраживања поверилаца [Електронний ресурс] / Љ. Матић // Агенције за лиценцирање стечајних управника. – Режим доступа: <http://www.alsu.gov.rs/bap/upload/documents/seminari/novembar2015/Referat%20-%20Ljiljana%20Matic%20-%20MEDIJCIJA.pdf>

9. Олійник В. В. Сім'я як першооснова духовного, економічного та соціального розвитку суспільства: психологічний аспект / В. В. Олійник // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Психологія і педагогіка, 2013. Вип. 23.-С.183-188.

10. Зозуль Т. В. Психологічні чинники конфліктів у молодій сім'ї / Т. В. Зозуль // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. - 2014. - Вип. 47. -С. 58-65

11. Райко Г. Ф. Психологічні детермінанти впливу сімейних конфліктів на формування особистості підлітка [Електронний ресурс]/Г.Ф.Райко, Г.Б.Варіна//Вісник Чернігівського національного університету національного університетуім.Т.Г.Шевченка.

АНОТАЦІЯ

У статті вивчається питання необхідності запровадження альтернативних видів вирішення сімейних спорів, в тому числі і медіації. Особливу увагу приділяється негативним наслідкам для дитини, які можуть виникнути під час конфлікту у подружжі, а також відзначено необхідність пошуку альтернативних шляхів врегулювання сімейних спорів.

– Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=436

12. Андреева В.Г. Роль органов опеки в разрешении семейных конфликтов. Сборник материалов международной научно-практической конференции / под ред. В. Ю. Сморгуновой. – СПб., Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2014. – С. 32-34.

13. Урсула О.-Коджо, Петер Кьопел. Синдром на родителското отчуждаване (PAS) / Урсула О.-Коджо, Петер Кьопел // Електронний ресурс: Център за исследования и политики за жените. – Режим доступа: http://www.cwsp.bg/upload/docs/PAS_Kodjo.pdf

14. Комисия по петиции на Европейски парламент, Работен документ относно посещенията за установяване на факти в Берлин (23-24 ноември 2011 г.) [Електронний ресурс] // Европейски парламент. –

SUMMARY

This article examines the issue of the need to introduce alternative forms of solving family disputes, including mediation. Particular attention is paid to negative consequences for the child, which may arise during the conflict between the couple, but also noted the need to find alternative ways to resolve family disputes.

Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/portal/bg>

15. Корягина С. А. Семейная медиация в раннем предупреждении преступности несовершеннолетних / С. А. Корягина // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. - 2012. - № 2. - С. 47-50.

16. Русанова О. С. Соціально-педагогічні аспекти попередження правопорушень серед підлітків // [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v1/v1pp65-71.pdf>

17. Uncitral model law on international commercial conciliation with guide to enactment and use 2002, *United Nations Publication Sales* Retrieved from http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2002Model_conciliation.html